

“Hekimlik, ‘kutsal’ bir pratik asla değil”

Salgınla ilgili bir söyleşide “düşünen hekimler” den söz ederken sen de vardın aklımda! Nitekim bu kitabın tam bir “düşünen hekim” eseri. Evet, böyle birileri var: Tıbbın teknik bilgisinden öte, sosyal teoriyle, felsefeyle alışverişi olan, düşünceler üzerine düşünen, fikir geliştiren hekimler. Bunların daha ziyade psikiyatristler olmasına alıştık, anlaşılır biçimde. Fakat psikiyatri ve/veya psikanaliz dışından da bu ufka açılanlar oluyor. Bu konuda bir şeyler söyler misin? Bu arada psikiyatristler ile “diğer” hekimlerin yaklaşımları arasındaki olası ve vâki farklara da bakarsın belki.

Kıvanç duydum: Kıymet dolu teveccühündür... Saptamana katılıyorum. Psikiyatri, tıp disiplini içinde daima ölçülü bir özerkliğin adresi olmuştur. İnsanî karşılaşmanın tümel veya tikel tüm unsurlarının içinde çarpışarak devindiği bir “terapi” uzamıdır psikiyatri. Dolayısıyla bizzat pratiğin kendisi klinisyeni düşünmeye zorlar, hiç değilse bir “oto-analiz” mesaisine mecbur bırakır. Bunun akıbeti, biraz da aktörün müktesebatıyla ilişkilidir kuşkusuz. Refleksivitesi, içgörüsü, entelektüel donanımı, yeryüzü iştahı, beşeriyete dair tecessüsü... ne dersek diyelim, hepsi bunun içindedir. Unutmadan ekleyeyim: Psikiyatrinin sosyal teoriyle olan kaçınılmaz irtibatı, tıbbın bir “bilim” olduğunu varsayan kesimlerce topa tutulmuştur. Geçerken: Merak edersen, hayır, “bilimsel bir disiplin”dir tıp; gayet Aristotelesçi karşılığıyla bir “zanaat”tır... Evet, “felsefeleşme”nin psikiyatri için vahim bir tehlike olduğunu öne sürerek pozitivistan ihtarlar geçen klinisyenlerimiz vardır, olmuştur. Bizatihi bu indirgemeci söylemin tehlike arz ettiği açık; tıpkı, bunun simetrik yüzeyi olan ve “psişe”nin (psukhê) tüm dinamiklerini atfedilmiş bir toplumsallık parantezi içinde boğan vasat “anti-psikiyatri” yaklaşımları gibi. Tam da orada, senin deyimle düşünen hekimlik (yani hakîm olmak) söz almalıdır zaten. Kendi serüvenime kısa bir bakış attığımda ise, yeryüzü iştahı son derece kabarık biri olduğumu, o anlamda mesleğin “duygulanımsal” olanaklarıyla hemhâl olmayı da çok sevdiğimi söyler ve şunu eklerim: Kişisel serüvenim, biraz da sembolik/kültürel sermaye düzeneğine yaslanır. Esasında bir bakıma sınıfsaldır. Babam, mesleğinde 43 yılı devirmiş, okuryazar bir sosyalist

hekim. Bu hakikat, Şu veya bu Şekilde edindiğim o meraklı enerjiyle bütünleŐtiđinde, çok erken yaŐlarda tıpla iliŐkili problemleri kafamda çevirmeye baŐlamıŐ oldum. Fakültenin erken yıllarında, bilhassa meslektaşlarımızın Türkçede kaleme aldığı mediko-sosyal (veya yaygın tabirle “paramedikal”) metinlerle, tuhaf hatırâtlarla, cılız felsefî çabalarla kucaklaŐtım. Yeknu bir asra varan (ve bana çoğu kere yetersiz gelen) bir birikimin içinde kulaç attım. Bu, bir eksikliği apaçık duyumsattı ve oraya doğru hamle ettim. İktidar öbeklerine, tahakküm iliŐkilerine karŐı tetikte olan muhalif bir siyasal angajmanın taŐıyıcısı olmak da cabası tabii. Değil mi ki en zoru “görmeyi öğrenmek” tir, Rilke’nin de dediği gibi.

Aynı bahse devam edelim. Bir sohbetimizde, tıp ortamında, sosyal bilimlere nazaran daha canlı bir düŐünüŐ azmi olduğunu, daha yaratıcı bir potansiyel grdđnŐ söylemiŐtin. Bunu anlatmanı isterim. Hayhay, ama önce bir girizgâh: C. P. Snow’un adına “iki kültür” dediği (1959) kompartmanlaŐma, öteden beri Őevkle kafamı kurcalayan bir mesele oldu. Yazınsal aydınlar ile bilim insanları veya sosyal-beşerî bilim ile doğa-fen bilim erbabı arasındaki (ille de bir ikilik formunda olması gerekmeyen) ayrımı sorunsallaŐtırmayı hep sevdim. Türkiye’de, senin de müthiŐ bir iŐtiyâkla eğildiğin o klasik “aydın problemi” çerçevesinde dile getirilen kimi arızalar, esasında çok yapısal bir defoyu imlemiyor mu? Dahası da var: Söz konusu yapısal defoya tepki olarak Őekillenen akademik öznelliklerin zımnen çağrıda bulunduğu bir entelektüel olgunluk ve sebat, bana kalırsa henüz Türkiye kara sahasına uđramıŐ da değil. Dolayısıyla COVID-19’a ilişkin değerlendirmelerde bulunmaya meyleden fiillere hitaben çığneneden “henüz erken” zarfı, Őayet entelektüel hinterlandı büsbütün parsellemiŐ bir “akademik emperyalizm”e çıkmıyorsa, büsbütün içselleŐtirilmiŐ bir sinikliğe gönderme yapıyor. Değil mi ki düşünsel ikram, entelektüel Őevk, polemos elektriği, “pas trafiği”, duygulanımsal difüzyon, iltifat ve teccesss, nihayet senin o zarif tabirinle “düşünce sevgisi” çoktan sırra kadem bastı. Hiç değilse dumura uğradı. Birbirini okuma, nüansları görünür kılma, bir ayırım koyma pratiği olarak kritize etme gibi incelikler, soysuz bir memurlaŐtırma dalgasına kurban gitti. Bilanço Şu değil midir: Her metnin ilk kez konuŐtuđu, birikip çoğalmadığı, damarlanıp yayılmadığı bir kireçlenme, süreksizlik ve künt parçalılık atmosferi. Hiç kimse, ama hiç kimse bundan muaf değil. Akademi-dıŐı (ama tam da “amatör”n amare’sinden seslenen) bir özerk entelektüel

üretimi men eden bu ortamda, akademik camiaları belli bir alt-kültür perspektifiyle kıyaslamak nispeten ufuk açıcı olabilir. Evet, belirgin bir fark var: Etik, deontoloji, disiplinler ciddiyet, nesnesiyle hemhâl olma, çalışkanlığı estetize etme, “saha”ya adanmışlık, ve evet, senin de hatırlattığın o “azim” ... Bütün bu hususlarda, tüm eksikliklerine rağmen tıp akademisini yeğ tuttuğumu, kendisi de tıbbın içinden gelen ama hemen tüm yoldaşça dostluklarını sosyal-beşerî bilim çevrelerinde inşa etmiş biri olarak, naçizâne, terennüm edebilirim. Bunu söylerken, “düşünce”nin sosyal teoriden ibaret olmadığına altını çizmek şart: Bir çakmağın nasıl yandığını kavramanın bizatihi tutuşturduğu düşünsel ilhamlar yok mudur? Dahası ve son olarak, bunu söylerken, tıp akademisinin sermaye güçleriyle, farmasötik endüstriyle ilişkisi, akademik araştırmaların cömertçe finanse edilmesi, haliyle üniversitenin kurumsal yapılanmasında tıp fakültesinin diğer fakülteleri gövdesinde boğması, kolektif politik örgütlenme kapasitesinin görece zayıflığı, “siyasal/ idarî tensikat”tan nasibini nispeten az alması gibi değişkenleri de göz önünde bulunduruyorum. İmdi, hızlıca formüle ettiğim şu tekinsiz örneği versem, mevcut meslekî habitusa dair izdüşümleri ve o arada belli yerleşik önyargıları açığa çıkarmış olur muyum: Hikmet Kıvılcımlı veya Dr. Şivan da hekimdir, Turan İtil veya Ayhan Songar da hekimdir; fakat ikinci kesim sanki “daha çok hekim”dir, bir bakıma “aşırı tabip”tir... Böylece kalsın, dilersem.

Medikopolitik kavramından, hem sağlık alanıyla ilgili politikaları anlıyoruz, hem de politikanın medikalize edilmesi, tıbbî araçsal akla havale edilmesi geliyor akla. Kitapta her ikisini eleştirel düşünmenin imkânları var. Yurtta ve cihanda, ikinci anlamda medikopolitik bakımından, bu salgın ne gibi yenilikler veya belirleyici etkiler getirdi? Şaşırtıcı gelebilir ama, bu güzel sorun, bir öncekine yanıtta söylediklerim için örnek teşkil edecek aynı zamanda... Şuradan başlayayım: Muradım, “medikalizasyon” literatürünü (I. Illich’ten P. Conrad’a, T. Szasz’tan I. Zola’ya) yeniden çiğnemek değil. Muhakkak teğet geçtiğim uğraklar oldu. Gelgelelim, söz konusu literatürün bizleri yanılttığı gibi, kendinde bir tıp iktidarından söz etmek bana pek olanaklı gelmiyor. Daha bütünsel bir kavrayış adına, “tıbbî klerikalizm” denilen şeyin, Batı metafiziğindeki “logos” tartışmasından Aydınlanma momentine, oradan patriyarka ve kolonyalizm gerçekliğine dek uzanacak kadar içrek bir yapısal kavrayışını (longue durée) icra etmek daha sağlıklı. Bu bağlamda sağlık ideolojisi (healthism) ve onun bir cüzü olarak “risk tıbbı”

tartışması bana daha verimli geliyor. Oradan borsalardaki spekülâtif ve türev işlemlere, finans-kapital devrelerine, dahası, esasında riskleri dağıtmak için ortaya atılan türev araçların bizatihi bir spekülâtif kazanç kapısına dönüşmesi gerçekliğine, kısacası kredi-borç aygıtını tözselleştiren “risk kapitalizmi”ne ve nihayet güvenlik ideolojisine köprü kurmak çok daha doğurgan... Nitekim metin boyunca kovaladığım temel izlekler de bu çerçevede şekillendi. Bununla birlikte muhteşem bir entelektüel ufuk olarak “biyopolitika” kavramı, artık olur-olmaz kullanımla harcıâlem (buzzword) bir hale bürünmüş, deyim yerindeyse sırrı dökülmüş bir cep aynasına dönüşmüş durumda. Ne olursa olsun, “medikopolitik” gibi belirlenimi olmayan, henüz kavramlaşmamış bir sözcüğü tercih etmiş olmam, bu minvalde bir ihtiyata dayanıyor. Bir de ister istemez temellük ettiğim (ve deminki soruya verdiğim yanıtta betimlediğim) o sakil manzaranın beni irkiltmesine... Yani, sosyal-beşerî bilim erbabının bu kavramı -handiyse- “nüfusuna kaydetmesi” probleminden söz ediyorum. Teneffüs ettiğim bu içkin atmosferi epey yüzeysel bir cümleyle aktarmak isteseydim, korkarım şunu yazardım: “Bir hekim, biyopolitik teknisyendir; dolayısıyla ancak bizler, formasyonumuz gereği sizi analiz ederken başvururuz o kavrama.”

Salgın, sağlık çalışanlarının kamusal önemini, tıbbî bakım emeğinin önemini ölümcül biçimde (veya çok canlı bir şekilde!) gösterdi. Salgının hekimler ve sağlık çalışanlarının hem çalışma koşullarına etkileri hem onların hizmetinin “kutlanma” biçimleriyle ilgili güçlü ve bazısı hekim camiasında yadırgatıcı da bulunabilecek gözlemlerin var kitapta. Bunları biraz özetler misin?

Kitabın ortasından girmeli: Hekimlik, “kutsal” bir pratik asla değil. Komik olmayalım lütfen, yeryüzündeyiz! Sert çıktığının farkındayım. Kim ne derse desin, bu süreçte meslektaşlarımızın ezici çoğunluğu “görev şehidi”, “ön cephede savaşanlar” gibi imtiyazlı tamlamaları benimsemiş oldu. Demem o ki, ölüm uğrağında yaşamsal tezahürlere tanık olarak “bakım veren emekçi”ye gönül indirilmedi. Öylesine yoğun bir mitoloji kol gezdi ki, sağlık çalışanının hizmet sunumundan çekilme hakkının hangi koşullarda devreye sokulabileceğine, meslekî yükümlülüğün sınırlarına dair “sivil” bir tartışma yürütülmedi bile. Zanaat yeryüzünde yaşanmadığında, kutsanıp kutlandığında, dahası ulusal/şoven ritüellerin alelâde bir enstrümanına ve hatta uluslararası

platformda “kudret yarışı”nın figüranına dönüştüğünde, kısacası iktidar elitlerinden sağanak halinde boca edilen ucuz tamlamalar edilgen ama memnun bir eda ile sahiplenildiğinde, gayet verimli arketipal nüveler barındıran “yaralı şifacı” motifi de kayıplara karışıyor. Oysaki klinik zanaattan Georges Canguilhem’in imdadıyla bir tür “yaşam felsefesi” devşirebilmek, ancak bu tür tözsel atıfları ayıklamakla mümkün. Bu anlamda -belki pratiği değil ama- tıbbî teoriyi klasik hümanizm ile erdemler etiği sınırlarından taşımak zorundayız. O meyanda sağlık hizmetleri de hekim-merkezli yapılanmaktan çıkmak zorunda. Bunun için belki de evvela, hemşirelik müessesesini cinsiyetlendirme tertibatından alıkoymak durumundayız. Altı çizilmeli ki hemşire karakteri, tarihsel ve söylemsel boyutlarıyla kesinkes “dişi” olarak yapılandırılmıştır –ki bu, olsa olsa “emeğin kadınlaşması” olgusunu faş ettiği ölçüde olumlanabilir. Sırada şu var: “Bakım emeği”, dedin olanca haklılığıyla. O ki bakım etkinliği, sağlık hakikatinin nirengi noktasıdır. Ölümü gündelik yaşamın bir parçası olarak temâşâ etmek de bakım metafiziğinin nihaî noktasıdır. Günümüzde en çok yitirilen şey odur... Ben de “yaralı şifacı”yı eklemek istedim ona. Niçin? Zira mesleğe ilişkin kutsiyet atıfları “hak” ekseninde dünyevileştirildiğinde, çalışanların etik pratisyenliği sürdürübilmesinin, bizatihi onların sağlığına bağlı olduğu da açığa çıkar. Hekimin hastalanması, bir “meslek hastalığı” kategorisinden öte, o kadim “yaralı şifacı” arketipinin dirilmesine ve hastasıyla empatik olmanın gereçlerinin türetilmesine hizmet edebileceği bir içgörü temsilidir. Ulusal basındaki haberlerden, çok sayıda sağlık çalışanının koronavirüsle enfekte olduğunu, hastalık sürecini “yenme / yenilme” ikiliği içerisinde tecrübe ettiğini okuduk. Bunlar çoğu kere birkaç cümlelik bültenler halindeydi; olumlayıcı zafer ve moral anlatılarının yanında, “ciddiyet” vurgusuyla taçlandırılmış somurtkan kayıp haberleri... Hastalığa ilişkin kişisel ve tekil deneyimin fenomenal açıdan detaylandırılarak öne çıkarıldığı az sayıda örnek vardı. Onları buldukları yerden kazıp çıkarmaya, derleyerek stilize bir patografi çerçevesine oturtmaya gayret ettim. Kitabın son bölümünde yer alan bu kısmın özgün unsurlar barındırdığına kâniyim.

Aynı bahse devamla, Türk Tabipleri Birliği’ne (TTB) yönelik şedit noktalara varabilen tepkileri, iktidar elitleriyle sağlık çalışanları arasında 1980’lerin sonlarından beri şiddetlenen gerilimin seyrinde, yeni bir evre sayılabilir mi?

Tekerleme gibi saydığımız dörtlünün, yani DİSK-KESK-TMMOB-TTB'nin bilumum "memleket sağlığı" açısından önemi ve değeri aşikâr. Bir konuşmanı anımsıyorum senin: Erdal Atabek döneminden itibaren TTB'nin artık "meslekî taassup" sınırlarının dışına doğru hareketlendiğinden ve bunun hayırlarından söz ediyordun. Bu zorunluydu ve oldu: Hiçbir meslek, toplumsal yaşamın geri kalanından, üretim ve yeniden-üretim süreçlerinden yalıtılarak ele alınamaz. Yürütülme koşullarının iyileştirilmesi de önünde sonunda politik bir mücadelenin konusu olur. TTB de onun gereklerini (teknokratik savrululara prim vermeden) hakkıyla icra ediyor. Bunun kriminalize edildiği gerçeği, sadece Türkiye'nin mevcut siyasal-toplumsal manzarasına dair şedit bir imleç olup çıkıyor. Bir yandan, gelecek ümitlerini kemiren bu korkunç çöküş atmosferinde insanın, "Başka ne beklenebilirdi ki," diyesi geliyor. Emek ve meslek örgütlerine, sendikalara, demokratik kitle oluşumlarına, insan hakları aktivizmine, sivil toplum kuruluşlarına, kısacası tabandan filizlenen hareketlere yönelik amansız baskılar, sindirme ve çullanma operasyonları ortada. Muhakkak yeni bir evre bu; hiç değilse fay hatlarını açığa çıkardığı oranda "yeni". Hantal bürokratik merkezîyetçiliğin büsbütün iflas ettiği bir moment belki de. Pandemi, halk sağlığı örgütlenmesinde bölge-tabanlı hizmet yapılanmasının eksikliğini yüzümüze bir kez daha alabildiğine sert biçimde çarptı. İlgili güncel politika belgelerinde, salgın kapsamındaki kamusal operasyonların "il merkezli" olduğu belirgin bir biçimde göze çarpar. Yukarıdan aşağıya örgütlenen süreçteki orkestrasyon, İl Sağlık Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar Birimi'nin uhdesindedir. Valilikler başkanlığında tesis edilen İl Pandemi Kurulları ve İl Hıfzıssıhha Meclisi Kurulları ile bu birimlerin kararları, "valilik olurları" esas belirleyicidir... "Entegre yaklaşım" terk edilmiştir: Sürveyans, takip, fiyasyon gibi elzem faaliyetler birinci basamak kuruluşları olan aile sağlığı merkezlerinden değil, bunun için "dikey" yaklaşımla örgütlenmiş özel ekipler tarafından sürdürülmektedir. Sözü edilen merkezîyetçiliğin, "yerli ve millî" temas takip uygulaması Hayat Eve Sığar'ın yazılımsal altyapısı ile birlikte en acınası ve "gerici" görünümünden biri de, 28 Nisan 2020 günü Sağlık Bakanlığı'nın Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bir Bilimsel Araştırma Değerlendirme Komisyonu oluşturulmasıydı... Dahası da var: Haklardan çok görevler ile "borç"ların tanımlanması, demokratik temsil ilkesinden ziyade lider kültürünün merkezîyetçi unsurlarının öne çıkarılması, nihayet 2016'daki "Yenikapı Ruhu"nun diriltilmesi...

Gerçekten de merkezîyetçi blok, sağlık alanıyla sınırlı değildir kuşkusuz: İçişleri Bakanlığı'nın kurduğu, devlet memurlarından oluşan Vefa Sosyal Destek Birimleri dışındaki yardımlara, muhalif belediyelerin aşevlerine, yasal dayanağı olan bağış toplama girişimlerine, yardım kolileri dağıtma organizasyonlarına, sahra hastanesi projelerine, Halk Ekmek şubelerinin faaliyetlerine el konuluyor, o arada sicili hayli kabarık şebekeler olan Ensar Vakfı veya Deniz Feneri Derneği gibi oluşumların bağış toplama etkinliklerine göz yumuluyordu... Daha da uzatılabilir, ama gerek yok. Beklenen oldu; 1980'lerle birlikte görünürleşen aşınma artık iflasa dayandı.

Bağışıklık kavramı anlama, açıklama kabiliyeti yüksek bir kavram. Kitabında da salgın vesilesiyle kendini gösteren bağışıklık beklentisini - ve diyebiliriz ki "mitlerini" - ara ara tartışıyorsun. Demin de zikrettiğin "kudret yarışı" tanımını kullanıyorsun hatta bir yerde. Burada da biraz tartışır mısın?

Senin de çok "tuttuğun" bir okuma olarak, İtalyan filozof Roberto Esposito, siyasal olan "topluluk" (communauté) mefhumu ile, biyomedikal ve epidemiyolojik olan "bağışıklık" (immunité) mefhumu arasındaki ilişkilerin analizini yaparken, ikisi arasındaki bir ortak kesire dikkat çekiyordu: "Munus", Latince'de, birisinin topluluk içinde yaşamak ya da onun parçası ("kişi") olmak için ödemesi gereken vergidir; ödev, yasa, zorunluluk, ama aynı zamanda da hibe/bağış. Dolayısıyla topluluk "cum-munus"tur: Ortak bir yasa ve zorunluluk ile teyellenmiş bir insan grubuna işaret eder. Esposito, teorik bir hamleyle oradan "immunitas"a, yani "munus"un olumsuzlamasına vararak bir tür muafiyete gönderme yapar. Her biyopolitik işlem, topluluğun bir tanımını, o arada da vergiden ya da hibeden muaf tutulanlar (bağışık görülenler) ile topluluğun potansiyel tehlike olarak sayıp bağışıklık bilgisine dayalı bir koruma davranışıyla dışladığı kişiler arasındaki bir hiyerarşik gerilimi gerektirir. Paradoksal bir pozisyondur bu: Koruma ile feda, içerme ile dışlama, güvenlik ile özgürlük, demirbaş olan ile ıskartaya çıkarılan derken, bunlar hep bir arada seyrüsefer halindedir. Pandemi nedeniyle tedarik zincirlerinin kırıldığı mevcut küresel arenada yürürlükte olan "kudret yarışı" da büsbütün geriye çekilmiş olan ulusal kapasitenin biyopolitik yalpalamalarına temas eden bir soyutlamadır. İşte, "bağışıklayıcı biyopolitika" kavrayışı da söz konusu analitik çatışmayı çözüme kavuşturma denemesi olarak, buradan neşet eder.

Oldukça verimli bir okuma olsa da, “görünür” olanla muhasebemde, doğrusu ya belli zorunlu ziyaretler dışında Espositocu bir değerlendirmeyi merkeze almadım. Modernite, doğrudur, Foucault’nun resmettiği “veba” ile “cüzzam” fenomenlerinin tümleşik toplamıdır. İktidar manyetiğinde bu tarz ikilikler, iç içe dolanmış biçimde işler. Somut “orbital”leri tastamam görünür kılmak, bileşkeleri teşrih ederek steril parçalara bölmek her zaman mümkün olmaz. İkilikleri aşma denemeleri de (âdeta Hegelci bir çevrimle) harekete kinetik temin eder. O arada yapay teorik kategoriler de ancak pratik kolaylık (veya senin tabirinle açıklayıcı güç) sağladığı ölçüde gündeme gelir... Süratle özetlediğim bu nosyon, COVID-19 etrafında cereyan eden söylemsel yapıları, retorik örüntüleri, siyasal tezahürleri okumak için kâfidir. Esas entelektüel lezzet ise nüanslarda, “tefrik” anlamındaki kritikte, yarılma olarak krizde, veya ne bileyim, ayrımların nereden/nasıl çizileceğine dair düşünsel ölçeklerde, hatta işlevsel olan mevcut ayrımların büründüğü yeni suretleri aralayabilmekte yatar. Metinde daha ziyade bu problematik boyutla uğraştım, diyebilirim. Haliyle bu uğurda, koca bir aktüel metinler kümesini haritalamaya giriştim. O arada da kendimi “iyi” hissettiğim, ilgi duyduğum meseleleri hassaten mercek altına almak istedim. En kestirme biçimiyle meramım budur.

Belirsizliğin entelektüel olanaklarına açtığın kapıdan girerek bitirelim. Kapitalizmin içinde yaşadığımız devresinde, salgının sadece bir veçhesi olduğu genel belirsizlikten söz ediyorsun. Ve bunun özgürleştirici olabilecek yanlarından. O yanlarla ilgili biraz konuşarak bitirelim. Neoliberalizm, evet, ta kendisi. Şairin dizelerini eğip bükerek, “bizde kül, bizde kanat, bizde gizem bırakmayan” bu vahşi ve yıkıcı nihilizm... Zelzelenin şiddetini duyumsamak gerekiyor. Bedenimiz bunun için var. Öte yandan COVID-19, bir felaketler antropolojisiyle gündemimize meteor taşı gibi düşüverdi. Bilimsel alandaki aktörleri, “Henüz bilmiyoruz,” kodunu ikrar etmeye zorladı. Öngörü ufkunun sislendiği bu gibi anlar, daimî bir yenileşmeye ve o arada yaratıcı işbirlikleri ile kolektif eşgüdüm faaliyetlerine kapı aralar. Bunun somut örneklerini deneyimledik. Mevcut virüsün alışık olmadığımız pek çok şaşırtıcı yönünün oluşu da buna katkı sağladı. Gerçekten de koronavirüs ailesi, özellikle de bu suş, yani “SARS-CoV-2” çok aldatıcı ve yer yer esrarengiz boyutlar içerir. Ne olursa olsun, en azından bir kez daha, mutlakçı kesinlik idealleri sekteye uğruyor. Öte yandan, insanlık tarihinin geçmiş devirleriyle kıyaslandığında hayatî bir fark olarak itiraf edilmeli ki,

çağımızda ilerleme kaydeden pek çok bilimsel disiplin sayesinde, en sonunda ulaşmış olduğumuz cehaleti (çünkü bu artık bilinmeyen “çifte cehalet”in tersine bilinen cehalettir) kutlamak, memnuniyetle karşılamak ve bu gelişmeyi bir düşünsel fırsat olarak değerlendirmek özgürleştirici ipuçları taşır. Sınırlılıklarımızla barışmak, daha önce sözünü ettiğim o “işlevsel” önermelerin sağlıklı bir yarar sağlamasının dışına taşıp kültleşmesinin de supabını armağan etmez mi? Bu da, belli önermeler ileri sürmemizin mümkün koşullarına ve kavranabilirlik olanaklarına gönderme yapan épistémè hudutlarını (Foucault) tasavvur edebilmemize yardımcı olur. Böylelikle “mümkün”ün “gerçek”ten daha zengin oluşu tahayyül olanağına kavuşur. Belirsizliğin bir ignoramus etiğiyle kucaklaşmasının özgürleştirici güzelliği ise odur: Felaket anlarında, kültürel-siyasal yatırımlarıyla övünen, seçkinyalızlığı, eleştirel teçhizatı ve (dilerseniz) akademik formasyonu ile aktörleşmiş solcu öznenin de sıradanlığıyla, durumsallığıyla (situatedness), en bayağı psiko-biyolojik hasletleriyle barışması... 2016’da Mesele’ye yazdığım oyunbaz bir metin (118. sayı, s. 13-15), “Davetkâr Bir Yazı yahut Sosyal Bilimciye Ev Ödevi: Toplumsal Sağlık Ne Âlemde?” başlığını taşıyordu. Aynı metnin Crispin Sartwell’in o sıhhatli küstahlığına öykünen son cümlesi şuydu: “Filozofun biri, bir gün Acil Servis’e başvurmuş ve olaylar gelişmiş...” İşte, toplumsallığı sarıp sarmalayan tam da bu monadolojik “sıradanlık”la ve dolayısıyla tikel yaralanabilirlik koşullarımızla barışmak. O arada birbirimize muhtaç değil, mecbur olduğumuzu duyumsamak. Bedenimiz, evet bunun için var.

Özen B. Demir

Tanıl Bora / Söyleşi

Birikim Dergisi

Ekim 2020